

DOI: [https://doi.org/10.32589/2311-0821.24%20\(1\).2021.236105](https://doi.org/10.32589/2311-0821.24%20(1).2021.236105)

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ

Черхава Олеся. (2017). *Реконструкція теолінгвістичної матриці релігійно-популярного дискурсу (на матеріалі англійської, німецької та української мов)*. Київ: Видавничий центр КНЛУ.

Сучасне гуманітарне наукознавство зорієнтоване на вивчення тих масштабних перетворень, що відбуваються в різних лінгвосоціокультурних просторах, ключовою проблемою яких є новий погляд на питання взаємовідношення людини й Всесвіту. З огляду на окреслену постановку проблеми антропокосмічний вектор починає домінувати в багатьох наукових студіях, пов'язаних із розглядом таких фундаментальних понять, як людська свідомість і мислення, де все частіше обстоюється необхідність переорієнтації антропоцентристського стилю мислення на мислення антропокосмічного масштабу, що сприятиме досягненню гармонійного балансу в стосунках Людини (як Мікрокосму) і Світу (як Макрокосму), який залишається предметом одвічного пошуку наукових, філософських, релігійних, міфологічних та езотеричних учень (В. Вернадський, А. Гуревич, М. Еліаде, Е. Касіер, К. Леві-Брюль, К. Леві-Стросс, О. Лосєв, К. Поппер, М. Реріх, М. Федоров, М. Фуко, К. Хайрулін, К. Юнг та ін.).

Для досягнення кінцевої мети людської діяльності – морального вдосконалення людства, яке забезпечить конструктивне співіснування різних міжетнічних спільнот (теорія конвергенції людини і Космосу), повагу і толерантність до цінностей різних народів, найважливішою з яких є релігійна віра та її смисли, лінгвістика останнім часом обирає за об'єкти своїх наукових спостережень ті феномени, у яких відображені найважливіші цивілізаційні культурно-ціннісні смисли.

У рецензованій монографії, актуальність якої зумовлена сформульованими вище положеннями новітнього наукознавства, об'єкт вивчення становлять ціннісні смисли релігійно-популярного дискурсу (далі – РПД), закодовані в англо-, німецько- та українськомовних текстах інформативного й агітаційного характерів.

Основну увагу в монографічній праці зосереджено на реконструкції релігійних смислів, які мають матричний формат (широкий масштаб) – систему взаємопов'язаних когнітивних контекстів – і демонструють співвідношення мовних форм та їхніх ментальних репрезентацій як у релігійних практиках (переважно протестантській, католицькій і православній) конкретної субкультури, так і в проекції з іншими культурами.

Основним базовим смислом релігійно-популярної матриці є гіперконцепт ЗАЛУЧЕННЯ ДО ХРИСТІЯНСЬКОЇ ВІРИ, який транслюється через популяризацію в соціумах релігійного вчення двома способами: 1) усвідомленим осмисленням самого вірянину важливості заповідей Євангеліє для здобуття ЖИТТЯ ВІЧНОГО (прямим його зверненням до біблійних цінностей) і 2) тлумаченням тексту Біблії за допомогою посередників: релігійних організацій, зібрань тощо.

Інструментом для переконання вірянину є мова релігії, що на сьогодні, як постулюється в монографії, досліджується представниками нової дисципліни – теолінгвістики (D. Crystal, O. Гадомський), – "[...] на меті якої – реконструкція мови біблеїстів, теологів та інших осіб, що розробляють теорію релігії та практикуючих вірян" (стор. 42 монографії). Якщо антропоцентричний принцип у лінгвістиці зумовлює підхід до мови "як до світу, який

лежить між світом внутрішніх явищ та внутрішнім світом людини" (В. фон Гумбольдт), то теоцентричний (аспект антропокосмічного підходу) – визначає людину та мову як творіння Господа з посиланнями на Біблію (метафізичне формування істинних тверджень правди (metaphysical foundation legitimating truth claims)).

Відповідно до задекларованих гіпотез авторка монографії послідовно намагається знайти аргументи для їхнього доведення. З цією метою вона глибоко занурюється у витoki становлення теолінгвістики й формулює власне визначення релігійного дискурсу на тлі різних його термінодублетів. Окремим її здобутком у теоретичному плані є диференціація різних видів релігійного дискурсу, де релігійно-популярний дискурс посідає ключове місце в когнітивній матриці колективної релігійної творчості.

Розроблена теоретична концепція монографічної праці відзначається введенням у науковий обіг лінгводискурсології нової дескрипції "теолінгвістична матриця РПД". Ключовою ідеєю цієї теорії є наукове положення про те, що релігійно-ціннісні смисли потенційно формувалися ще в індоевропейську дохристиянську добу і становили ціннісне ядро метафоричних концептів (ПРАВЕДНЕ ЖИТТЯ, ОЧИЩЕННЯ, НАСЛІДУВАННЯ ІСУСА ХРИСТА, КАЯТТЯ, ПРОХАННЯ ПРО ДОПОМОГУ, ФОРМУВАННЯ СИЛИ Й НЕБАЙДУЖОСТІ (МИЛОСЕРДЯ), які згодом під впливом християнства актуалізували у внутрішній формі імен цих концептів біблійні смисли, що в різний спосіб їх випромінюють у текстах релігійно-популярного дискурсу: інформативних та агітаційних.

У роботі послідовно доведено: якщо в інформативних текстах релігійно-популярного дискурсу стереотипізація метафоричних смислів відбувається з метою розкриття / уточнення земних життєвих кроків, необхідних для здобуття ЖИТТЯ ВІЧНОГО, вербалізація та візуалізація яких репрезентована на титульній сторінці відповідного тексту, що розкриває різноманітну семантику кожного метафоричного смислу, то в агітаційних текстах – адаптація / скорочення біблійного цитування використана для назви релігійної спільноти-посередника, а відповідна візуалізація слугує підсиленням смислового навантаження. Це становить основний науковий здобуток рецензованої монографічної праці О.О. Черхави.

Збалансованою і гармонійною є структура монографії. Два розділи роботи демонструють теоретико-методологічний характер, третій і четвертий – є операційними, у яких на широкому презентабельному фактичному матеріалі (4 типи (із 6-ма різновидами) інформативних текстів релігійно-популярного дискурсу трьома мовами і 9 типів агітаційних текстів, які представлені 140 варіантами) виявлено різне домінування зазначених вище метафоричних концептів (смислів). Останні відображають відмінності християнських конфесій (протестантської, католицької і православної), оскільки кожна з них ідіоетнічно й соціокультурно намагається популяризувати спільний смисл Біблії (ЖИТТЯ ВІЧНОГО). Найбільшу відмінність демонструють тексти агітаційного характеру, де популяризація біблійних смислів відбувається шляхом *самопрезентації* посередника релігійного вчення в англійських текстах, *розмежування / протиставлення* – у німецькомовних та *єднання / кооперації* – в українськомовних.

Соціально-прикладне значення монографії є очевидним. Запропонований алгоритм реконструкції теолінгвістичної матриці РПД може бути екстрапольований для ідентифікації та подальшої інтерпретації інших типів і видів дискурсу. Одержані наукові результати дослідження підтвердили гіпотезу про те, що теолінгвістична матриця РПД має модель віялового типу, у якій унаочнено семантичний розвиток лексем-вербалізаторів шістьох метафоричних концептів: від – первісної семантики до релігійно-біблійної, які актуалізують домінуючі й факультативні смисли базового гіперконцепту ЗАЛУЧЕННЯ ДО ХРИСТІЯНСЬКОЇ ВІРИ в текстах релігійно-інформативного та релігійно-агітаційного характеру.

Монографія виконана на потужній науково-джерельній базі (428 позицій наукових джерел, серед яких понад 175 іноземними мовами). На особливу увагу заслуговує масштаб

опрацьованого етимологічного фонду трьома і більше мовами, який слугує в цій роботі ще й фактичним матеріалом. Усе це засвідчує об'єктивність і достовірність здобутих наукових результатів рецензованої монографії.

Однак хочу все ж таки порекомендувати Олесі Олегівні звернути увагу на такі моменти в майбутньому при оформленні подібних фундаментальних праць:

1) оскільки в монографії такого типу чимало скорочень назв маловідомих мов, які складно ідентифікувати, то обов'язково слід у Списку умовних скорочень надавати їхні повні назви;

2) побудовані моделі архетипної і стереотипної матриць подавати як рисунки, а не у вигляді фотографій, де через дрібний шрифт важко розпізнати їхні складники;

3) етимологічні версії слід завжди паспортизувати, адже без такої експланаторності залишаються подеколи скептичними авторські коментарі реконструйованих етимонів до імен метафоричних концептів.

Загалом монографія справляє позитивне враження, вона є першою в українській когнітивній лінгвокомпаративістиці працею такого плану, яка має передусім соціальне й міжкультурне значення.

Наукова метамова цілком відповідає прийнятому в порівняльно-історичному і типологічному мовознавстві операційно-термінологічному інструментарію. Стиль викладу доступний, логічний і грамотний.

Відомості про автора

<p>Васько Роман Володимирович,</p> <p>доктор філологічних наук, професор, ректор, Київський національний лінгвістичний університет</p>		<p>Сфера наукових інтересів</p> <p>загальне, порівняльно- історичне і типологічне, германське мовознавство; фонетика і фонологія, діахронічна фонологія германських мов</p>
---	---	--